

Bartosz Brożek

Naturalna historia prawa

Prawo jest nowym zjawiskiem. W ewolucyjnej skali czasu pojawiło się stosunkowo niedawno i stanowi efekt ewolucji kulturowej, a nie biologicznej. Jednak forma i treść prawa są produktami ludzkich umysłów, które ukształtowane zostały w długim procesie ewolucji. Nasze umysły mają niezwykle zdolności – w końcu byliśmy w stanie stworzyć naukę, sztukę, technologię i wielkie społeczności – ale mają one także swoje ograniczenia. Zarówno te zdolności, jak i ograniczenia odegrały istotną rolę w stworzeniu i rozwoju prawa.

Celem projektu jest ustalenie, jakie podstawowe zdolności i inklinacje ludzkiego umysłu uczyniły możliwym pojawienie się i historyczny rozwój prawa. Można założyć, że na kształt współczesnych systemów prawnych wpłynęło pięć kluczowych wynalazków – czy też „punktów zwrotnych” – które uczyniły z prawa to, czym dziś jest: instytucjonalizacja (stworzenie instytucji wyposażonych w możliwość interpretacji, stosowania i egzekwowania prawa), tekstualizacja (nadanie prawu formy pisanej), abstrakcja (tworzenie ogólnych i abstrakcyjnych norm prawnych), uniwersalizacja (tworzenie praw obowiązujących wszystkich) oraz normatywizacja (uznanie prawa za ostateczne źródło jego wiążącej mocy). Jest niezwykle ważne, by zrozumieć, skąd „wynalazki” te się wzięły i jak wpłynęły na historyczny rozwój prawa.

Analizując mechanizmy psychiczne, które umożliwiły rozkwit systemów prawnych – ale także dostrzegając ograniczenia, które struktura ludzkiego umysłu narzuca na możliwe ścieżki rozwoju tych systemów – można uzyskać interesujący wgląd w naturę prawa. Można spekulować, że okaże się, iż nie istnieje żadna niezmienna natura prawa, a prawo lepiej scharakteryzować jako „pole sił”: jest ono wynikiem dynamicznych procesów, która napędzane są z jednej strony przez kulturowe innowacje, a z drugiej kształtują je ograniczenia poznawcze i motywacyjne, głęboko zakorzenione w naszej ewolucyjnej przeszłości.

Rekonstrukcja naturalnej historii prawa może także umożliwić spojrzenie w przyszłość. Zrozumienie ograniczeń właściwych mechanizmom mentalnym, które odpowiadały za powstanie prawa, pozwala zastanowić się, jakie są możliwe (czy nawet bardzo prawdopodobne), a jakie niemożliwe (lub niezwykle mało prawdopodobne) ścieżki przyszłego rozwoju prawa. Jest to szczególnie ważne w kontekście szybkiego rozwoju technologicznego, który zmusza prawników, by zadawać takie pytania, jak: czy możliwy jest zunifikowany, globalny system prawa? Czy inteligentnym maszynom należy kiedykolwiek przyznać status autonomicznych podmiotów prawa?